

14.3.2014

Dnro 3101/4/13

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamiehen sijainen Pasi Pölönen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Jari Pirjola

Ramadanin viettäminen Metsälän säilöönottoyksikössä

1 KANTELU

Kantelija arvosteli eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä Metsälän säilöönottoyksikössä asuvien muslimien mahdollisuutta harjoittaa paastokuukautta (jatkossa: ramadan) kesällä 2013. Kantelijan mielestä säilöönottoyksikössä ramadania viettävät muslimit eivät saa riittävästi ruokaa. Kantelijan mielestä säilöönottoyksikön menettely loukkaa sekä uskonnon vapautta että islamin uskontoa.

Kirjoituksessa arvosteltiin myös lääkkeiden jakamista säilöönottoyksikössä. Kirjoittajan mielestä lääkkeiden jakaminen toteutetaan epäasianmukaisella tavalla. Kantelija oli tyytymätön myös siihen, että poliisi säilyttää ulkomaalaislain nojalla ulkomaalaisia poliisin tiloissa, vaikka säilöönottoyksikössä olisi tilaa.

- - -

3.2 Kannanotto

3.2.1 Ramadanin viettäminen vastaanottokeskuksessa

Käsitykseni mukaan Metsälän säilöönottoyksikön järjestelyjä, joiden avulla järjestettiin ramadanin vietto heinäkuussa 2013, ei ole pidettävä virheellisinä tai lainvastaisena. Selvityksen mukaan ramadania viettäville oli järjestetty mahdollisuus nauttia säilöönottoyksikön ruokalassa klo 20:00–20:45 tarjottavan iltapalan yhteydessä se lämmin ateria, jonka he ovat jättäneet nauttimatta normaalina lounas/päivällisaikana klo 14:30–15:30. Ramadania viettävillä oli lisäksi ollut mahdollisuus ottaa aamupalalta ja lounaalta hedelmiä ja juomaa huoneisiinsa. Myös säilöönottoyksikön virvoke- ja makeisautomaatti oli saadun selvityksen mukaan kaikkien asiakkaiden käytettävissä.

Kiinnitän kuitenkin vastaisen varalle säilöönottokeskuksen johtajan huomiota seuraaviin uskonnon vapautteen liittyviin näkökohtiin.

Saadussa selvityksessä todetaan, että ramadania varten laaditut ruokajärjestelyt olivat säilöönottoyksikön ”käden ojennus” ramadanin viettäville. Kiinnitän tältä osin huomiota siihen, että uskonnon harjoittamisen mahdollistamista ei voida pitää ”käden ojennuksena”, vaan uskonnon harjoittamisessa on kysymys perustuslaissa ja keskeisissä ihmisoikeussopimuksissa turvatusta oikeudesta.

Perustuslain 11 §:n mukaan jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus. Tähän oikeuteen

kuuluu sekä oikeus tunnustaa että harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 9 artiklan mukaan jokaisella on oikeus ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen. Tämä oikeus sisältää vapauden vaihtaa uskontoa tai uskoa ja vapauden tunnustaa uskontoaan tai uskoaan joko yksin tai yhdessä muiden kanssa julkisesti tai yksityisesti jumalanpalveluksissa, opettamalla, hartaudenharjoituksissa ja uskonnollisin menoin.

Henkilön vapaudelle tunnustaa uskontoaan tai uskoaan voidaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan asettaa vain sellaisia rajoituksia, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa yleisen turvallisuuden vuoksi, yleisen järjestyksen, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on tulkintakäytännössään katsonut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 9 artiklaan sisältyvän periaatteen julkiselle vallankäyttäjälle asetetusta neutraalisuuden ja puolueettomuuden vaatimuksesta. Tämän mukaan valtion on muun muassa edistettävä julkisen järjestyksen, uskonnollisen harmonian ja suvaitsevuuden säilyttämistä erityisesti vastakkaisia näkemyksiä edustavien ryhmien välillä (esimerkiksi Lautsi ym. -tapaus 18.3.2011 ja Leyla Sahin -tapaus 10.10.2005). Jälkimmäisen tapauksen jaostotuomiossa 9.6.2004 EIT totesi, että vaikka uskonnonvapaus on ensisijaisesti henkilön omantunnon asia, se merkitsee myös vapautta tunnustaa uskoa yksin hiljaisuudessa tai yhdessä muiden kanssa julkisesti ja samanuskoisten piirissä.

Mitä sitten tulee uskonnonvapauden sisältöön käytännössä, niin uskonnonvapaus on perinteisesti jaettu vakaumuksen sisäiseen vapauteen (forum internum) ja ulkoiseen tai aktiiviseen uskonnonvapauden ulottuvuuteen (forum externum). Uskonnonvapauden ulkoinen ulottuvuus liittyy yksilön oikeuteen ilmaista sisäinen vakaumuksensa ja elää suhteessa muihin ihmisiin tavalla, joka vastaa ja toteuttaa hänen vakaumustaan.

Nyt kyseessä olevassa asiassa (ramadan) on kysymys lähinnä uskonnonvapauden ulkoisesta toteuttamisesta. YK:n ihmisoikeuskomitea on yleisessä uskonnon vapauden ulkoiseen toteuttamiseen liittyneessä kannanotossaan maininnut uskonnon harjoittamisen muotoina muun muassa uskoa suoraan ilmaisevat rituaaliset ja seremoniaaliset toiminnot, samoin kuin niihin liittyvät erilaiset toiminnot mukaan lukien hartauspaikkojen rakentaminen, rituaalisten kaavojen ja esineiden käyttö, erityisten symbolien pitäminen esillä sekä juhla- ja lepopäivien noudattaminen. Myös sellaiset tavat kuin ruokavaliota koskevien määräysten seuraaminen, erityisten asusteiden tai päähineiden käyttö, osallistuminen tiettyyn elämänvaiheeseen liittyviin rituaaleihin ja ryhmän vakiintuneesti puhuman kielen käyttäminen ovat suojattuja uskonnon harjoittamisena (General Comment 22/48, 1993, kappale 4). Vuosittainen paastokuukausi on yksi Islamin peruspilareista, joten sen harjoittaminen kuuluu nähdäkseni uskonnonvapauden ulkoiseen ulottuvuuteen.

Uskonnon vapaus kuuluu myös vapautensa menettäneille, esimerkiksi vangeille. Korkein hallinto-oikeus (KHO 2008:20), on kiinnittänyt huomiota esimerkiksi siihen, että paasto ja siihen liittyvä ruokailu kuuluvat uskonnon harjoittamiseen.

Totean vielä, että peruslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja

ihmisoikeuksien toteutuminen. Uskonnon vapauden toteuttaminen säilöönottoyksikössä on oikeus, jonka toteuttamista julkisen vallan tulee turvata kulloistenkin tarpeiden edellyttämällä tavalla. Positiivinen ja negatiivinen uskonnonvapaus – oikeus harjoittaa uskontoa mutta myös oikeus olla osallistumatta toisen uskonnonharjoitukseen – voivat merkitä julkiselle vallalle aiheutuvia positiivisia toimintavelvoitteita.

Pidän hyvänä, että Metsälän säilöönottokeskuksessa on kesällä 2013 luotu sellaiset selvityksessä lähemmin kuvatut erityisjärjestelyt, jotka mahdollistavat niiden muslimien ramadanin vieton, jotka halusivat paastokuukautta viettää.

3.2.2 Säilöön otettujen siirtyminen poliisivankilasta säilöönottoyksikköön

Saatuun selvitykseen viitaten, katson että asiassa ei ole säilöönottoyksikön osalta tullut esiin aihetta epäillä virheellistä tai lainvastaista menettelyä. En ole tämän asian käsittelyn puitteissa hankkinut selvitystä Helsingin poliisilaitokselta.

3.2.3 Lääkkeiden jakaminen

Saadun selvityksen mukaan säilöön otettujen lääkkeet ovat yksikön lääkehoitosuunnitelman mukaisesti säilöönottoyksikön henkilökunnan hallussa. Henkilökunta jakaa lääkkeet säilöön otetuille, joiden useimmiten edellytetään nauttivan lääkkeet valvotusti. Lääkkeet, jotka asiakkailta on ollut heidän mukanaan heidän saapuessa yksikköön tai jotka lääkäri on heille määrännyt, toimitetaan yksikön terveydenhoitajille. Terveydenhoitajat tarvittaessa arvioivat lääkkeet lääkäriä tai annostelevat lääkkeet dosetteihin ja ohjeistavat lääkkeiden asianmukaisen jakamisen. Lääkkeiden jakamisen säilöön otetuille suorittavat säilöönottoyksikön ohjaajat.

Saadun selvityksen tietojen valossa lääkkeiden jakaminen säilöönottoyksikössä herättää kysymyksiä terveydenhuoltotietojen salassapidon kannalta. Potilaslain 13 §:ssä (653/2000) säädetään potilasasiakirjoihin sisältyvien tietojen salassapidosta. Lähtökohtaisesti potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot ovat salassa pidettäviä. Pykälän 2 momentin mukaan terveydenhuollon ammattihenkilö tai muu terveydenhuollon toimintayksikössä työskentelevä taikka sen tehtäviä suorittava henkilö ei saa ilman potilaan kirjallista suostumusta antaa sivulliselle potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja. Sivullisella tarkoitetaan tässä laissa muita kuin asianomaisessa toimintayksikössä tai sen toimeksiannosta potilaan hoitoon tai siihen liittyviin tehtäviin osallistuvia henkilöitä. Säilöönottokeskuksen ohjaajaa voidaan pitää laissa tarkoitettuna sivullisena.

Edellä olevan perusteella totean, että säilöönottoyksikön lääkkeitä jakavilla ohjaajilla tässä tehtävässään ei ole oikeutta saada tietää säilöön otetun hoitoon, kuten lääkitykseen liittyviä tietoja ilman tämän suostumusta. Lääkkeiden jakamiseen liittyvän menettelyn yksityiskohtainen arvioiminen on nyt kyseessä olevassa asiassa kuitenkin käytössäni olevien tietojen perusteella vaikeaa. Selvityksestä ei esimerkiksi selviä se, onko lääkkeitä jakavilla ohjaajilla mahdollista saada tietää lääkkeiden nimet (onko esimerkiksi lääkkeiden nimet kirjoitettu dosettiin). Todettakoon, että apulaisoikeusasiamies on todennut lainvastaiseksi sen, että lääkkeitä vankilassa jakavilla vartijoilla oli mahdollisuus saada tietoonsa vangin lääkitys (dnro 3998/4/07).

Kiinnitänkin säilöönottoyksikön huomiota siihen, että lääkehoidon turvallinen toteutuminen

käytännössä tulee aina varmistaa siten, että ei vaaranneta potilastietojen salassapitoa.

Sosiaali- ja terveysministeriö on ohjeistanut lääkehoidon toteuttamista Turvallinen lääkehoito -oppaassaan. Oppaan tarkoituksena on yhtenäistää lääkehoidon toteuttamisen periaatteet, selkeyttää lääkehoidon toteuttamiseen liittyvä vastuunjako ja määrittää vähimmäisvaatimukset, joiden tulee toteutua kaikissa lääkehoitoa toteuttavissa yksiköissä.

Turvallinen lääkehoito -oppaan mukaan esimiesten tehtävänä on varmistaa, että yksikön lääkehoidon toteuttamiseen osallistuvalla henkilöstöllä on tarvittava osaaminen ja että olosuhteet ovat oikeanlaiset lääkehoidon toteuttamiseksi. Lääkehoidon koulutuksen saaneet laillistetut terveydenhuollon ammattihenkilöt kantavat kokonaisvastuun lääkehoidon toteuttamisesta terveydenhuollon yksiköissä. Kokonaisvastuulla tarkoitetaan potilashoitoon liittyvästä tehtäväjaoista päättämistä, siihen liittyvää ohjausta, neuvontaa ja valvontaa sekä työyksikön lääkehuollon toimivuudesta huolehtimista. Kuitenkin jokainen lääkehoitoa toteuttava tai siihen osallistuva kantaa vastuun omasta toiminnastaan.

Kiinnitän näin ollen huomiota myös siihen, että suljetun laitoksen johdon vastuulla on huolehtia siitä, että lääkkeitä jakava henkilöstö saa asianmukaisen ja riittävän perehdytyksen tehtävään.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.2.1 ja 3.2.3 esittämäni käsitykset uskonnonvapauden turvaamisesta ja lääkkeiden jakamisesta Helsingin säilöönottoyksikön johtajan tietoon. Lähetän päätökseni tiedoksi myös Helsingin kaupungin Sosiaali- ja terveysviraston Perhe- ja sosiaalipalveluyksikköön.

Lisäksi saatan esittämäni käsityksen sisäasiainministeriön maahanmuuttoyksikölle tiedoksi.

Pyydän, että säilöönottoyksikön johtaja ilmoittaa apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinille 30.6.2014 mennessä, mihin mahdollisiin toimenpiteisiin käsitykseni ovat antaneet aihetta.